

Class-10

Sub-Sanskrit gr

Ch-1

Date:17-7-2

दिए गए कार्य को copy में पूर्ण करें।

अभ्यास:— 1

1. रेखांकितपदेषु सन्धिविच्छेदं सन्धिं वा कृत्वा उत्तरं उत्तरपुस्तिकायां लिखत—
(रेखांकित पदों में सन्धि विच्छेद अथवा सन्धि कर उत्तर उत्तरपुस्तिका में लिखिए—)

(i) ब्रह्ममयि जय वागीश्वरी (ii) बाला: + अत्र
(iii) मतिरास्ताम् नः तव पद कमले (iv) साधु: + भव

उत्तरम्— (i) वाक् + ईश्वरी (जश्त्व) (ii) बाला अत्र (विसर्ग लोप)
(iii) मति: + आस्ताम् (रुत्व विसर्ग) (iv) साधुर्भव (रुत्व)

2. (i) लता: + एधन्ते (ii) पुन: + च
(iii) नानादिक् + देशात् (iv) मनीषा

उत्तरम्— (i) लता एधन्ते (विसर्ग लोप) (ii) पुनश्च (सत्व)
(iii) नानादिग्देशात् (जश्त्व) (iv) मनस् + ईषा (पररूप)

3. (i) अद्य प्रातरेव अनिष्ट दर्शनं जातम् (ii) कालादेव
(iii) कुतोऽत्र निर्जने वने तण्डुलकणान् (iv) पुन: + अपि

उत्तरम्— (i) प्रात: + एव (रुत्व) (ii) कालात् + एव (जश्त्व)
(iii) कुत: + अत्र (उत्व) (iv) पुनरपि (रुत्व)

4. (i) वेदेषु + अपि (ii) इति + आदिषु
(iii) किन्तु + अत्र (iv) पतञ्जलि

उत्तरम्— (i) वेदेष्वपि (यण्) (ii) इत्यादिषु (यण्)
(iii) किन्त्वत्र (यण्) (iv) पतत् + अञ्जलि (पररूप)

5. (i) नो + अपत्य (ii) धन्या: + तु
(iii) प्राप्तोऽहं (iv) शयनम्

उत्तरम्— (i) नोऽपत्य (पूर्वरूप) (ii) धन्यास्तु (सत्व विसर्ग)
(iii) प्राप्त: + अहं (उत्व विसर्ग) (iv) शे + अनम् (अयादि)

6. (i) प्रत्यागच्छन् (ii) मातुराख्या
(iii) अत्र + एकमत्यम् (iv) वाग् + मूलम्

उत्तरम्— (i) प्रति + आगच्छन् (यण्) (ii) मातु: + आख्या (रुत्व विसर्ग)
(iii) अत्रैकमत्यम् (वृद्धि) (iv) वाङ्मूलम्/वाग्मूलम् (परसवर्ण)

7. (i) खलु + एषः (ii) भीतोऽस्मि
(iii) इत्यधरं (iv) एतत् + मुरारि

उत्तरम्— (i) खल्वेषः (यण्) (ii) भीत: + अस्मि (उत्व विसर्ग)
(iii) इति + अधरं (यण्) (iv) एतन्मुरारि/एतद्मुरारि (परसवर्ण)

8. (i) हरिम् वन्दे (ii) तदत्र
(iii) दासी + असि (iv) ता: + गच्छन्ति

उत्तरम्— (i) हरिं वन्दे (अनुस्वार) (ii) तत + अत्र (जश्त्व)
(iii) दास्यसि (यण्) (iv) ता गच्छन्ति (विसर्गस्य लोप)

अभ्यास:-2

अधोलिखितेषु पदेषु सन्धिं सन्धिविच्छेदं वा कृत्वा सन्धेः नामापि लिखत ।

(निम्नलिखित पदों में सन्धि अथवा सन्धि विच्छेद करके सन्धि का नाम भी लिखिए।)

1. (i) यद्यपि (ii) कवये

(iii) भावयति (iv) भूमिरस्ति

उत्तरम्- (i) यदि + अपि, यण सन्धिः

(ii) कवे + ए, अयादि सन्धिः

(iii) भौ + अयति, अयादि सन्धिः

(iv) भूमिः + अस्ति (रुत्व विसर्ग)

2. (i) गुर्वाज्ञया

(ii) सायकः

(iii) वृद्धाः यान्ति

(iv) सर्वैरेकचित्तोयभूय

उत्तरम्- (i) गुरु + आज्ञया, यण् सन्धिः

(ii) सै + अकः, अयादि सन्धिः

(iii) वृद्धा यान्ति, विसर्ग लोप

(iv) सर्वैः + एकचित्तोयभूय, रुत्व विसर्ग

3. (i) भौ + उकः

(ii) बालाः + हसन्ति

(iii) कुलटा

(iv) जनन्यपि

उत्तरम्- (i) भावुकः, अयादि सन्धिः

(ii) बाला हसन्ति, विसर्ग लोपः

(iii) कुल + अटा, पररूप सन्धिः

(iv) जननि + अपि, यण् सन्धिः

4. (i) भ्रान्तास्सन्ति

(ii) एकैक

(iii) दिक् + अम्बरः

(iv) भणितो + असि

उत्तरम्- (i) भ्रान्तः + सन्ति सत्व विसर्ग

(ii) एक + एकः, वृद्धि सन्धिः

(iii) दिगम्बरः, जश्त्व सन्धि

(iv) भणितः + असि, उत्त्व विसर्ग

5. (i) नैकवारं

(ii) त्वहम्

(iii) बालः + याति

(iv) पवनः

उत्तरम्- (i) न + एकवारं (वृद्धि)

(ii) तु + अहम् (यण)

(iii) बालो याति, उत्त्व सन्धिः

(iv) यो + अनः, अयादि सन्धिः

6. (i) कः + अपि

(ii) नमः + ते

(iii) सत्यं वद

(iv) वार्गाशः

उत्तरम्- (i) कोऽपि, उत्त्व सन्धिः

(ii) नमस्ते, सत्व सन्धिः

(iii) सत्यम् + वद् अनुस्वार सन्धिः

(iv) वाक् + ईशः (जश्त्व सन्धिः)